

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№ 1/9-695 від 06.12.2005

Академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки
Автономної Республіки Крим
управління освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій
Навчальні заклади

Міністерство освіти і науки України надсилає для практичного використання та забезпечення відповідності у підготовці та післядипломній освіті учителів початкових класів, валідності навчальних програм та підручників Державний стандарт початкової загальної освіти (зі змінами, затвердженими колегією Міністерства освіти і науки України від 20.10.2005 року "Про підсумки переходу початкової ніколи на новий зміст та структуру навчання").

Заступник Міністра

В.О.Огнев'юк

Державний стандарт початкової загальної освіти

Згідно із Законом України «Про загальну середню освіту» Державний стандарт загальної середньої освіти складається з державних стандартів початкової, базової і повної середньої освіти.

Державний стандарт початкової загальної освіти розроблений відповідно до пізнавальних можливостей дітей молодшого шкільного віку і передбачає всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, умінь і навичок здорового способу життя. Поряд із функціональною підготовкою за роки початкової освіти діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

I. Базовий навчальний план початкової школи

1. Загальна частина

Базовий навчальний план початкової школи (далі — Базовий навчальний план) є складовою Державного стандарту загальної середньої освіти. Він дає цілісне уявлення про зміст і структуру цього рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями, визначає гранично допустиме навантаження учнів та загальнорічну кількість годин.

Базовий навчальний план складається з таких освітніх галузей: мови і літератури, математика, здоров'я і фізична культура, технологія, мистецтво, людина і світ, які побудовані за змістовими лініями.

Зміст освітніх галузей може бути реалізований через окремі навчальні предмети та інтегровані курси.

Відповідно до мети і завдань середньої освіти її зміст ґрунтується на

загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, на засадах особистісно орієнтованого навчання, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Початкова освіта як складова загальної середньої освіти спрямована на всебічний розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Тому в доборі змісту враховується його наступність і неперервність, доступність і науковість, потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку, реалізації принципів індивідуалізації, гуманізації навчально-виховного процесу.

До Базового навчального плану входять інваріантна і варіативна складові змісту початкової освіти.

Інваріантна складова змісту формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форм власності і може бути реалізована за базовими та експериментальними навчальними програмами і варіативними підручниками. Зміст інваріантної складової подано через освітні галузі, сукупність яких необхідна і достатня для загальноосвітньої підготовки учнів молодшого шкільного віку. Вилучення з інваріантної складової будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність загальноосвітньої підготовки на рівні початкової освіти і наступність основної школи.

В інваріантній складовій Базового навчального плану визначено мінімально необхідну кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі.

Варіативна складова Базового навчального плану формується навчальним закладом самостійно з урахуванням особливостей навчального закладу та індивідуальних освітніх потреб учня. У початкових класах варіативна складова включає години, які можна використати додатково на вивчення навчальних предметів освітніх галузей, індивідуальні консультації та групові заняття з учнями.

Навчальне навантаження учнів охоплює години інваріантної і варіативної складових і не може перевищувати гранично допустимого тижневого навантаження учнів, установленого Базовим навчальним планом та санітарно-гігієнічними нормами організації навчально-виховного процесу.

На основі Базового навчального плану, який визначає загальні засади побудови початкової освіти, Міністерство освіти і науки України розробляє типові навчальні плани для загальноосвітніх навчальних закладів. У типових навчальних планах зміст освітніх галузей реалізується через навчальні предмети і курси інваріантної складової. На основі типових навчальних планів навчальні заклади щороку складають робочі навчальні плани, в яких конкретизується варіативна складова початкової освіти з урахуванням особливостей організації навчального процесу.

Згідно з Законом України "Про загальну середню освіту" тривалість навчального року в початковій школі не може бути меншою, ніж 175 робочих днів, а тривалість уроків становить: у перших класах - 35 хвилин, у других - четвертих класів - 40 хвилин.

Бюджетне фінансування загальноосвітнього навчального закладу здійснюється відповідно до встановленої Базовим навчальним планом сумарної кількості годин інваріантної і варіативної складових з урахуванням можливого поділу класу на групи при вивченні окремих предметів.

2. Освітня галузь «Мови і літератури»

Змістове наповнення освітньої галузі «Мови і літератури» передбачає опанування молодшими школярами української мови та інших мов як засобу спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань Українського народу і народів світу, виховання громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості.

Основною змістовою лінією мовної освіти у початковій ланці загальноосвітньої школи є мовленнєва, яка передбачає формування та розвиток умінь слухати і розуміти, говорити,

читати і писати. Мовна та соціокультурна лінії забезпечують відповідний обсяг знань з мови, умінь і навичок їх застосування у мовленнєвій діяльності, а також уявлення про звичаї, побут Українського народу, визначні події та постаті в історії України.

Сутність початкової літературної освіти полягає в розвитку повноцінних навичок читання, ознайомленні школярів з дитячою літературою в поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної різноманітності, у художньо-естетичному освоєнні тексту і дитячої книжки, у формуванні творчих здібностей.

2. Освітня галузь «Мистецтво»

Головна мета освітньої галузі "Мистецтво" полягає в розвитку особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні.

Основними завданнями освітньої галузі є пробудження в учнів інтересів до мистецтва, залучення до художньо-творчої діяльності. У початковій школі домінуюча роль належить активній художній діяльності і творчому самовираженню учнів у сфері мистецтва. Освітня галузь «Мистецтво» спрямована на залучення школярів до творчої діяльності в музичному, образотворчому (візуальному), хореографічному, театральному та екранний видах мистецтва. На основі взаємодії різних видів мистецтва у школярів формується цілісне художнє світосприйняття і світовідчуття, система естетичних ідеалів і смаків, почуття реальної відповідальності за збереження культурних надбань суспільства, забезпечується сенсорний, емоційний та інтелектуальний розвиток учнів.

Змістовими лініями галузі є музична, візуальна (образотворча), хореографічна, театральна та екранні види мистецтва.

4. Освітня галузь «Математика»

Основним завданням початкового курсу математики є розвиток молодших школярів через засвоєння математичних понять та формування в них спеціальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті і достатніх для вивчення математики в наступних класах.

Зміст освітньої галузі забезпечує формування в учнів уявлень про натуральне число та число 0, засвоєння прийомів виконання арифметичних дій і обчислювальних навичок, ознайомлення учнів з основними величинами та їх вимірюванням, практичне ознайомлення з окремими залежностями між ними, формування уявлень про окремі геометричні фігури та їх властивості, вироблення необхідних графічних умінь.

5. Освітня галузь «Технологія»

Метою освітньої галузі «Технологія» є розвиток особистості через залучення молодших школярів до творчої праці, пропедевтична інформаційна культура і ознайомлення з основами комп'ютерної грамотності, засвоєння знань про властивості оброблюваних матеріалів (предметів праці), вивчення засобів праці (інструментів), формування конструктивного підходу до виконання трудових завдань і обробки інформаційних даних, навчання безпеки праці.

У процесі реалізації освітньої галузі розв'язуються такі завдання:

ознайомлення учнів з основними напрямками трудової діяльності та формування умінь і навичок роботи ручними знаряддями праці, що застосовуються в різних технологічних процесах;

формування практичних умінь і навичок у художній і технічній праці,

пропедевтичне ознайомлення зі світом професій;

виховання позитивного ставлення до праці.

6. Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура»

Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» забезпечує свідоме ставлення до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності, сприяє фізичному розвитку дитини, забезпечує формування фізичної культури особистості шляхом засвоєння основ рухової діяльності,

формує основи здорового способу життя.

Головними завданнями освітньої галузі є:

формування вмінь і навичок здорового способу життя, безпеки життєдіяльності;

ознайомлення з впливом рухової активності та загартування організму, формування знань, умінь і навичок особистої гігієни, профілактики захворюваності і травматизму, правил техніки безпеки;

формування усвідомленої індивідуальної установки учня щодо необхідності удосконалення основних якостей його фізичного розвитку;

формування самостійного та свідомого виконання фізкультурних заходів у режимі дня, профілактичних вправ для запобігання порушенню постави та зору;

формування та розвиток навичок базових рухових дій загальнорозвивального спрямування.

7. Освітня галузь «Людина і світ»

Зміст освітньої галузі «Людина і світ» передбачає усвідомлення школярами своєї належності до природи і суспільства, створює передумови для засвоєння учнями різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій.

Освітня галузь включає систему інтегрованих знань про об'єкти і явища навколишнього світу і взаємозв'язки та залежності між ними. Зміст освітньої галузі на доступному рівні відображає цілісність знань про світ і місце людини в ньому.

Розвивальний аспект змісту освітньої галузі полягає у формуванні досвіду творчої діяльності учнів, їхніх розумових здібностей і спостережливості, оволодіння узагальненими способами дій, розвиток активного пізнавального ставлення до дійсності, забезпечення умов для самореалізації, самовираження в навчально-пізнавальній діяльності відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини.

Здійснення виховної функції освітньої галузі пов'язане з формуванням у школярів патріотизму, свідомого бажання зробити свій внесок у становлення України як демократичної держави — рівноправного члена світової спільноти; елементів екологічної культури, усвідомленням цінності життя людини, залежності його від стану навколишнього природного середовища.

Базовий навчальний план початкової школи

Освітня галузь	Кількість тижневих годин у класах				
	1	2	3	4	Разом
Інваріантна складова					
Мови і літератури	8+1*	9+2*	9+2*	9+2*	35+7*
Математика	4	4	4	4	16
Здоров'я і фізична культура**	4	4	4	4	16
Технологія	2	1	1	1	5
Людина і світ	1	1	2	2	6
Мистецтво	2	2	2	2	8
В с ь о г о	21+1*	21+2*	22+2*	22+2*	86+7*
Варіативна складова:					
Додаткові години на освітні галузі, індивідуальні консультації та групові заняття	2	3	3	3	11-3*
Сумарна кількість навчальних годин інваріантної та варіативної складових, що фінансується з бюджету (без	23+1*	24+1*	25+1*	25+1*	97+4*

урахування поділу класів на групи)					
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня**	20	22	23	23	88

*Додаткові години на вивчення мови національної меншини у школах з навчанням цією мовою або на вивчення іноземної мови у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням іноземної мови (на ці цілі частково використовуються години з варіативної складової).

** Години фізичної культури освітньої галузі „Здоров'я і фізична культура” не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

II. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи

1. Освітня галузь "Мови і літератури"

Українська мова

Українська мова – мова навчання

I. Мовний компонент

Мета і завдання вивчення української мови полягає в опануванні грамоти (початкових умінь читати і писати), засвоєнні доступного кола знань з мови, у мовленнєвому розвитку молодших школярів – умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення. Розвиток мовлення має набути статусу провідного принципу мовної освіти в загальноосвітній школі, зокрема в її початковій ланці.

Особливість мови навчання полягає в тому, що вона є не тільки предметом вивчення, а найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування інших шкільних предметів.

Головні завдання початкового етапу навчання мови:

вироблення в учнів мотивації навчання рідної мови;

гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності — слухання, говоріння, читання і письма;

формування комунікативних умінь;

ознайомлення з найважливішими функціональними складовими мовної системи;

загальний розвиток особистості — інтелектуальний, моральний, вольовий, естетичний.

Відповідно до мети і завдань освітньої галузі у структурі державного стандарту виділяються такі основні змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Мовленнєва лінія	
Види мовленнєвої діяльності: Аудіювання (слухання і розуміння тексту)	Уміти уважно слухати і розуміти текст, запам'ятовувати з одного прослуховування його фактичний зміст, послідовність подій, основну думку висловлювання
Говоріння: побудова монологічних висловлювань, створення діалогів, етикетні норми спілкування	Уміти переказувати прослухані чи прочитані твори, створювати монологічні висловлювання комунікативного спрямування, будувати діалог з урахуванням ситуації спілкування, толерантно ставитися до думок інших, дотримуватися норм етикету в спілкуванні, знати особливості

	українського національного етикету
Читання: формування, розвиток правильного, виразного, свідомого читання текстів, що належать до різних типів і стилів мовлення	Уміти читати вголос з дотриманням найважливіших орфоепічних норм української літературної мови; інтонувати речення, різні за метою висловлювання (правильно відтворювати інтонацію прохання, побажання, вимоги, наказу, заклику тощо у спонукальних реченнях)
Письмо: формування графічних навичок письма, техніки письма, навичок правопису, культури оформлення письмової роботи; побудова письмових переказів і творів	Володіти графічними вміннями: каліграфічно правильно списувати, писати з пам'яті та перевіряти написане; писати під диктування текст, доступний за орфографічною та правописною складністю; письмово переказувати текст, передаючи послідовно основний зміст прочитаного; складати письмові невеликі за обсягом (7-8 речень) твори на визначену вчителем чи самостійно обрану тему; висловлювати на письмі власну думку про певну подію, прочитаний твір тощо; удосконалювати написане; уміти правильно оформляти письмову роботу
Мовна лінія	
Текст, його будова; тема і основна думка тексту, заголовок, абзац. Навчальні тексти художнього, наукового і ділового стилів (практичне ознайомлення). Основні типи текстів: розповідь, опис, міркування (практичне ознайомлення)	Уміти визначати тему і мету (основну думку) тексту, добирати до тексту заголовок, розрізняти типи текстів, ділити їх за змістом на частини, фіксувати в усних висловлюваннях і письмових текстах незнайомі слова, вислови і з'ясовувати їх значення
Речення, види простих речень за метою висловлювання. Головні (підмет і присудок) і другорядні члени речення. Однорідні члени речення. Уявлення про складне речення (найпростіші види)	Уміти знаходити межі речень у тексті, розрізняти види речень за метою висловлювання та інтонацією, правильно їх інтонувати, виділяти в простому реченні підмет і присудок (у найпростіших випадках), розпізнавати і вживати однорідні члени в простому реченні, будувати складні речення за зразком, наводити власні приклади різних типів речень
Слово, його лексичне значення. Багатозначні слова. Найуживаніші синоніми, антоніми, омоніми. Уявлення про фразеологізми. Навчальні словники різних типів	Уміти пояснювати пряме значення вживаних у мовленні слів і переносне (у найпростіших випадках), розпізнавати в текстах синоніми, антоніми та найуживаніші омоніми, уміти пояснити значення найуживаніших фразеологізмів, користуватися словниками (тлумачним, орфографічним, словником синонімів та ін.)
Будова слова. Основа і закінчення, корінь,	Уміти знаходити в словах значущі

<p>префікс, суфікс. Спільнокореневі слова. Словотвір</p>	<p>частини: основу і закінчення, корінь, префікс, суфікс (у нескладних випадках), розпізнавати і добирати спільнокореневі слова</p>
<p>Частини мови. Іменник, прикметник, дієслово, особові займенники, числівники. Найуживаніші прислівники, прийменники, сполучники. Загальні відомості: про рід, число, відмінки іменників; змінювання прикметників за родами, числами, відмінками; час, особу, число дієслова; змінювання особових займенників за відмінками</p>	<p>Уміти розпізнавати іменники, прикметники, дієслова, прислівники, особові займенники і числівники, наводити приклади, правильно вживати змінні слова вивчених частин мови в належних формах</p>
<p>Звуки і букви. Голосні і приголосні звуки. Український алфавіт. Склад. Наголос, наголошені і ненаголошені голосні. Приголосні, тверді і м'які, дзвінки і глухі. Найуживаніші правила вимови голосних і приголосних звуків. Вимова і правопис дієслівних форм на <i>-ться</i>, <i>-шся</i>.</p>	<p>Уміти розрізняти звуки і букви, голосні і приголосні, тверді і м'які звуки. Знати український алфавіт. Розташовувати і знаходити слова у словнику за алфавітом. Додержуватися найважливіших правил вимови та позначення на письмі ненаголошених [е], [и], дзвінких приголосних, звуків [дж], [дз], [дз'], [г]; буквосполучень <i>-ться</i>, <i>-шся</i> у дієслівних формах</p>
<p>Правопис. Найуживаніші орфографічні правила про: Вживання великої букви а) на початку речення; б) у власних назвах (прості випадки); перенос частин слів з рядка в рядок; правописні явища у коренях і префіксах і суфіксах; роздільне написання прийменників з іменниками; вимова і правопис слів, що не перевіряються правилами; вживання апострофа; написання <i>не</i> з дієсловами; вживання розділових знаків у кінці речення; використання коми при однорідних членах без сполучників та зі сполучниками <i>а</i>, <i>але</i></p>	<p>Уміти каліграфічно і грамотно писати з текст під диктування з вивченими орфограмами і пунктограмами</p>
<p>Орфографічний словник (практичне ознайомлення)</p>	<p>Уміти самостійно користуватися орфографічним словником для з'ясування правильності написання слова, його окремих форм</p>
<p>Соціокультурна лінія</p>	

Тематичні групи слів - назв предметів і реалій матеріальної та духовної культури українського народу	Розуміти значення слів, що стосуються предметів побуту, народних звичаїв та усталених історично; уміти пояснити їх значення, в окремих випадках — походження (наприклад, <i>макітра</i> — <i>мак терти</i>); уміти використовувати тематичні групи слів народознавчого змісту в мовленні
Усталені вирази, українські народні прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скоромовки, потішки, пісні, казки, легенди тощо як відображення народного досвіду, українського характеру	Знати українські приказки, прислів'я, фразеологічні звороти, загадки, казки, пісні; уміти доречно використовувати їх у мовленні (усному й писемному) з метою його увиразнення

II. Літературний компонент

Читання

Курс "Читання" є невід'ємною складовою навчання української мови. Визначення змісту початкової освіти з читання ґрунтується на особливостях мовленнєвого розвитку молодших школярів з урахуванням їх пізнавальних потреб та на основі таких принципів: тематично-жанрового, художньо-естетичного та літературознавчого.

Зазначені принципи забезпечують реалізацію і таких аспектів вивчення літератури в початковій школі як літературознавча пропедевтика, ознайомлення з художніми творами як витворами словесного мистецтва, що розкривають перед юними читачами багатство навколишнього світу і людських взаємин, авторську позицію, формують морально-естетичний та соціальний досвід дітей, особистісне ставлення до дійсності.

Метою початкового курсу читання є формування першооснов читацької культури молодших школярів, емоційно-оцінного ставлення до змісту прочитаного, формування особистості дитини засобами художнього слова.

Для досягнення цієї мети виконуються такі завдання:

- формування в учнів повноцінної навички читання як виду мовленнєвої діяльності;
- розвиток зв'язного мовлення;
- вироблення у школярів умінь працювати з текстами художніх і науково-популярних творів;
- збагачення досвіду естетичного сприймання художніх творів, розвиток образного мислення, розширення світогляду учнів;
- розвиток творчої діяльності;
- формування потреби в самостійному читанні книжок, розвиток інтересу до творчості письменників, майстрів мистецтва слова;
- введення дітей у світ морально-етичних цінностей через художні образи літературних творів;
- розвиток читацької самостійності учнів.

Відповідно до мети і завдань курсу "Читання" виділено такі змістові лінії: коло читання, розвиток навички читання, літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати та розуміти зміст літературного твору (практично), розвиток навичок самостійно працювати з книжкою, розвиток творчої діяльності школярів.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Коло читання	
<p>Дитяча література, адресована молодшим школярам у поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної різноманітності: твори усної народної творчості (ігровий фольклор, казки, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки), художні твори українських письменників-класиків а також сучасних поетів і прозаїків (вірші оповідання, літературні казки, повісті п'єси, байки), науково-пізнавальні твори, дитяча періодика, довідкова література, класичні зарубіжні твори для дітей</p>	<p>Мати уявлення про коло дитячого читання: жанрові ознаки, тематичне спрямування вивчених творів, а також про їх авторів; розрізняти прозові, поетичні та драматичні твори, правильно називати прізвища, імена українських письменників-класиків з творами яких неодноразово зустрічалися під час навчання, розрізняти авторські та фольклорні твори</p>
<p>Твори, тематика і зміст яких відображають різні сторони життя дитини і навколишньої дійсності (твори про дітей, їх взаємини в сім'ї, школі, з навколишнім світом, про природу, її різноманітність і красу, про працю і професії, твори на історичні теми, про любов до рідної землі, про мову, книжку і читання, про різні види мистецтва, гумористичні, пригодницькі твори тощо), які є основою для формування світогляду учнів, формування морально-етичних уявлень і почуттів, поповнення та розширення їх знань</p>	<p>Усвідомлювати, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних, естетичних інтересів, цікавого дозвілля, уміти висловлювати свої почуття та враження від прочитаного, знати і шанувати видатних культурних діячів та національних героїв, традиції українського народу</p>
Розвиток навички читання	
<p>Спосіб читання, усвідомленість, правильність, засоби виразності усного мовлення (сила голосу, інтонація, логічні паузи, наголос, темп); основні правила літературної вимови слів; прийоми розвитку темпу читання вголос і мовчки (практично)</p>	<p>Після попередньої підготовки вміти свідомо, правильно, плавно читати вголос цілими словами і групами слів з дотриманням засобів виразності усного мовлення та основних норм літературної вимови. Темп читання вголос на кінець навчання у початковій школі – не менше 80 слів за хвилину, мовчки – не менше 100 слів за хвилину</p>
Літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати та розуміти зміст літературного твору (практично)	
<p>Особливості жанрів художніх та науково-популярних творів для молодших школярів: казка як фольклорний художній твір, у якому є вимисел, елементи чудесного та фантастичного, герої українських народних казок; міфи; малі фольклорні жанри (прислів'я, загадки, скоромовки, лічилки); літературна казка; оповідання як невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод</p>	<p>Уміти свідомо користуватися найпростішими літературознавчими термінами (без визначення понять), наприклад казка, оповідання, загадка, заголовок твору тощо, практично розрізняти твори за окремими жанровими ознаками, розрізняти народну і літературну казку, називати основних персонажів літературного твору, складати усну розповідь про героя твору, від імені героя. Користуватися найпростішими</p>

<p>із життя героя, герої (персонажі), оповідання і автор; особливості дитячих творів науково-популярного змісту; вірш, рима, ритм, настрій у вірші; байка, її жанрові особливості (герої, повчальний смисл); п'єса, її відмінність від інших жанрів (на прикладі п'єси - казки)</p>	<p>прийомами заучування віршів (на основі ключових слів, інтонації), вивчати та декламувати напам'ять у кожному класі окреслені навчальними програмами вірші, прозові уривки, прислів'я, приказки, загадки, уміти добирати їх до певної теми</p>
<p>Тема і основна думка художнього твору</p>	<p>Уміти за допомогою вчителя визначати тему і основну думку твору</p>
<p>Сюжет і композиція твору</p>	<p>Уміти орієнтуватися в структурі художніх текстів, складати простий план невеликого за обсягом і нескладного за змістом та будовою тексту. Детально, стисло, вибірково, творчо переказувати зміст прочитаного за допомогою ілюстрації чи плану; дотримуватися під час переказу логічної послідовності та точності, розрізняти слова автора і слова персонажів</p>
<p>Вчинки персонажів, їх мотиви. Ставлення автора до своїх героїв. Власне ставлення до вчинків персонажів</p>	<p>Уміти зіставляти вчинки персонажів, визначати за допомогою вчителя мотиви їх поведінки, визначати авторське ставлення до подій і персонажів, висловлювати своє ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуацій</p>
<p>Мова художнього твору (краса, точність, образність слововживання)</p>	<p>Уміти помічати і сприймати засоби художньої виразності (епітети, порівняння, метафори), добирати і використовувати їх відповідно до мети власного висловлювання</p>
<p>Емоційність художнього твору</p>	<p>Уміти виявляти емоційне забарвлення художнього твору, передавати динаміку почуттів під час виразного читання, інсценізації</p>
<p>Прийоми самостійного осмислення (розуміння) змісту незнайомого тексту</p>	<p>Уміти виділяти в тексті складні для розуміння слова, з'ясувати їх значення, ставити запитання за змістом тексту, користуватися додатковою інформацією (ілюстрацією, схемою, таблицею, питаннями, завданнями), знаходити в тексті ключові слова, важливі для розуміння змісту, розрізнявати пряме і переносне значення слів у тексті, встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки</p>

Розвиток навичок самостійно працювати з дитячою книжкою	
Різні види і типи дитячих видань (книжка-твір, книжка-збірка, довідково-енциклопедична література, словник, дитяча періодика тощо)	Уміти розрізняти дитячі видання (книжка, газета, журнал, словник), користуватися довідковою літературою: дитячими енцикло-педіями, словниками
Елементи дитячої книжки та їх призначення (обкладинка, корінець, сторінка, назва (заголовок) твору, прізвище автора, ілюстрації, зміст, передмова)	Уміти називати основні елементи дитячої книжки, розуміти їх призначення та використовувати для набуття досвіду в читанні
Особливості структурних елементів навчальної книжки	Уміти орієнтуватися у підручнику: за змістом, самостійно користуватися методичним і довідковим матеріалом підручника, орієнтуватися у поняттях "розділ" і "абзац", "підзаголовок", "ілюстрація", "виноска"
Бібліотечно-бібліографічні уміння, навички	Уміти самостійно вибирати книжки у бібліотеці за допомогою книжкового плаката, книжкової виставки, ілюстрованої картотеки, вільного доступу до книжкових фондів, добирати книжки на задану тему; знати і дотримуватися правил поведення в бібліотеці та набувати гігієнічних навичок читання
Розвиток літературної творчої діяльності школярів	
Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного	Уміти вносити доповнення і зміни до тексту, створювати свої варіанти розвитку сюжету твору, різні види творчого переказу, відтворювати в уяві картини життя, художні образи, зображені письменником
Стимулювання самовираження особистості дитини у літературній творчості	Уміти складати твори-мініатюри, художні описи за спостереженнями в природі, на основі побаченого, загадки, лічилки, казки, вірші, художні оповідання тощо, колективно та індивідуально інсценізувати художні твори, життєві ситуації

Українська мова в школах з навчанням мовами національних меншин

Українська мова у школах з навчанням мовами національних меншин є засобом міжнаціонального спілкування та прилучення національних меншин до культури українського народу.

Основною метою навчання української мови в початкових класах є формування і розвиток елементарних умінь спілкуватися українською мовою в усній і писемній формах, виховання поваги до української держави, народу, його мови, культури, почуття громадянськості. Відповідно до поставленої мети визначено такі навчальні завдання:

- формування позитивної мотивації до вивчення української мови;
- розвиток аудіативних умінь;

- формування і збагачення словникового запасу з різних сфер спілкування та етнокультурознавчої лексики;
- формування елементарних знань з мови та частково мовленнєвих умінь (орфоепічних і граматичних);
- розвиток умінь діалогічного й монологічного мовлення;
- формування графічних та орфографічних умінь, навичок правильного читання і письма.

Зміст української мовної освіти визначається за мовленнєвою, мовною, соціокультурною лініями.

Конкретизація і змістове наповнення мовної лінії відбувається на основі порівняльного аналізу рідної й української мов і реалізується в навчальних програмах для шкіл із спорідненою українській і неспорідненими мовами навчання.

Кожна із змістових ліній виражена в такому обсязі навчального матеріалу:

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Мовленнєва лінія	
Мовлення. Види мовленнєвої діяльності: аудіювання	Уміти зосереджувати увагу на українському мовленні, сприймати його на слух, розуміти усне мовлення вчителя, однокласників, носіїв української мови, усвідомлювати зміст почутого (факти, явища, події)
Говоріння	Володіти частковомовленнєвими вміннями (орфоепічними, граматичними, інтонаційними), словниковим запасом у межах засвоєних тем, вміти будувати окремі висловлювання (словосполучення, речення)
а) розвиток діалогічного мовлення	Володіти комунікативними вміннями: відповідати на запитання вчителя, пов'язані з навчальною діяльністю та оточуючим середовищем, за змістом тексту, малюнками, самим ставити запитання, щоб довідатися про щось, одержати інформацію, познайомитися, спонукати до дії тощо. Уміти брати участь у діалозі, вести діалог, дотримуючись правил мовленнєвого етикету, за змістом тексту, ситуативним малюнком, уявною ситуацією
б) розвиток монологічного мовлення	Уміти переказувати сприйнятий на слух або прочитаний невеликий за обсягом текст за планом, малюнками, питаннями тощо. Уміти висловлювати своє ставлення до прочитаного, розповідати за аналогією, серією малюнків, предметними і нескладними за змістом сюжетними малюнками, опорними словами. Уміти розповідати про себе, свою родину, дім (квартиру), школу, клас.

Читання	<p>Уміти читати вголос правильно, плавно, виразно, в міру швидко, розуміти прочитане. Уміти розповідати напам'ять вірші, скоромовки, загадки.</p> <p>Уміти читати мовчки і розуміти текст, відповідати на запитання за його змістом, оцінювати вчинки героїв</p>
а) робота над текстом	<p>Уміти розрізняти тексти різних жанрів, орієнтуватися у змісті прочитаного, визначати тему тексту, знаходити в тексті речення, що виражають основну думку, визначати логічно завершені частини тексту та добирати заголовки до них.</p> <p>Помічати незнайомі слова і з'ясовувати їх значення за допомогою вчителя, словників до текстів, перекладних шкільних словників.</p> <p>Уміти переказувати уривок тексту за завданням учителя, колективно складеним планом.</p> <p>Уміти виконувати завдання творчого характеру</p>
б) ознайомлення з українською дитячою літературою	<p>Знати імена і прізвища українських письменників-класиків.</p> <p>Уміти за назвою книжки і малюнком-ілюстрацією на обкладинці визначити, про кого (що) розповідається в ній</p>
Письмо	<p>Володіти графічними й орфографічними уміннями (правильно позначати звуки буквами, каліграфічно і грамотно (без пропусків букв) списувати текст, писати під диктовку слова, речення, невеликий текст, письмово відповідати на запитання.</p> <p>Уміти передати за планом сприйнятий на слух текст в письмовій формі (переказ), усно скласти і написати вітання рідним, подрузі або другові, правильно писати адресу на конверті, користуватися орфографічним словником</p>
Мовна лінія	
Українська мова як засіб міжнародного спілкування в Україні та пізнання життя й культури українського народу	Розуміти значення української мови як державної і необхідність її знання

<p>Звуки і букви. Український алфавіт Голосні та приголосні звуки, позначення їх буквами. Склад. Наголос. Наголошені та ненаголошені голосні. Приголосні тверді та м'які, дзвінки та глухі. Норми української літературної вимови</p>	<p>Уміти розрізняти голосні та приголосні звуки, приголосні тверді та м'які, дзвінки та глухі і позначати їх буквами, співвідносити звуки і букви, правильно вимовляти українські звуки та звукосполучення, розрізняти особливості вимови звуків рідної та української мов, визначати наголос у словах, розрізняти значення слів залежно від місця наголосу, правильно наголошувати слова. Знати український алфавіт, знаходити слова в словнику за алфавітом</p>
<p>Слово Лексичне значення слова. Однозначні та багатозначні слова. Найуживаніші синоніми та антоніми, фразеологізми</p>	<p>Уміти пояснювати лексичне значення слова, розуміти багатозначність деяких слів, добирати синоніми, антоніми (на засвоєному лексичному матеріалі) та доцільно використовувати їх у власному мовленні, бачити спільне і відмінне у лексичному значенні схожих слів рідної та української мов</p>
<p>Навчальні словники (перекладний, тлумачний, орфографічний)</p>	<p>Уміти користуватися словниками</p>
<p>Будова слова. Словотвір. Основа і закінчення. Корінь, суфікс, префікс. Спільнокореневі слова</p>	<p>Уміти визначати основу слова та закінчення, змінювати (за питаннями) закінчення слів – значущих частин мови; визначати корінь слова, суфікси, префікси (у найпростіших випадках), добирати і утворювати за допомогою суфіксів і префіксів групи спільнокореневих слів і розуміти їх значення</p>
<p>Граматичне значення слова. Частини мови: іменник, прикметник, займенник, дієслово, прийменник, сполучник. Найуживаніші прислів-ники (практично). Числівники кількісні та порядкові (практично) в межах 20</p>	<p>Уміти розрізняти слова, що належать до різних частин мови, за питаннями, групувати їх, змінювати, правильно вживати в мовленні Уміти вживати найпоширеніші прислівники, кількісні і порядкові числівники</p>
<p>Словосполучення. Речення. Види речень за метою висловлювання. Окличні речення. Речення з однорідними членами. Звертання в спонукальних та питальних реченнях. Граматична основа речення</p>	<p>Уміти будувати словосполучення, вживаючи різні частини мови. Визначати словосполучення в реченні та граматичну основу речення. Встановлювати межі речень, будувати і вживати речення різних типів із сполучниками та без них, із звертаннями, однорідними членами Уміти будувати складні речення (за зразком) із сполучниками <i>і, а, що, щоб, який</i>, правильно інтонувати речення в процесі читання та під час власних висловлювань, встановлювати зв'язки між словами за допомогою питань, поширювати речення</p>
<p>Текст. Тексти розповіді та описи. Тексти</p>	<p>Уміти добирати заголовки, складати тексти</p>

міркування. Заголовок. Будова текстів. Засоби зв'язку між реченнями тексту	розповіді, описи, міркування за зачином і малюнком, опорними словами, планом і малюнком, редагувати власний текст
Орфографія та пунктуація. Велика буква у власних назвах. Перенос слів. Позначення м'якості приголосних. Вживання апострофа. Позначення подовження м'яких приголосних. Написання префіксів <i>з-</i> , (<i>с-</i>), <i>роз-</i> , <i>без-</i> . Ненаголошені <i>е</i> , <i>и</i> . Правопис <i>не</i> з дієсловом	Уміти правильно писати слова з вивченими орфограмами під час списування, самостійного складання та запису текстів, диктантів, правильно підбирати перевірні слова
Розділові знаки: кома, крапка, знак питання, знак оклику	Уміти вживати відповідні розділові знаки в кінці речення (залежно від мети висловлювання та інтонації), кому перед <i>а</i> , <i>але</i> , <i>що</i> , <i>щоб</i> , <i>який</i> , після звертання
Соціокультурна лінія	
Український мовленнєвий етикет	Уміти використовувати формули українського мовленнєвого етикету під час спілкування
Українські імена та прізвища. Дитячі імена. Українські клички тварин	Уміти правильно вживати імена дітей та дорослих, звертаючись до них
Українські національні ігри та іграшки, дитячі пісні, веснянки, заклички, лічилки	Знати по кілька дитячих ігор, лічилок, скоромовок, закличок, веснянок, колядок, пісень
Українські казки і загадки, приказки і прислів'я	Знати і вміти розповідати кілька українських казок, прислів'їв та приказок, загадок
Українська хата, обереги. Інтер'єр. Український національний одяг	Знати назви предметів українського побуту, оберегів та їх значення
Звичаї та свята українського народу (свято Миколая, Різдво, Великдень)	Уміти передавати зміст почутого або прочитаного про найважливіші українські свята та обряди, звичаї (відповідно до вікових особливостей дітей)
Визначні діячі літератури й культури України	Знати імена українських письменників Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка та по кілька їх творів
Символи Української держави: герб, прапор, гімн. Київ – столиця України	Уміти розповідати (на матеріалі почутого, прочитаного і побаченого) про символи Української держави (герб, прапор, гімн) та їх значення, про Київ – столицю України

Мови національних меншин (мови навчання)

Особливістю змісту державних стандартів з мов національних меншин є те, що вони узагальнено визначають основні характеристики (мета, завдання, змістові лінії) шкільного навчання різних мов. Конкретизація, змістове наповнення цих характеристик має бути забезпечене навчальними програмами з кожної мови окремо.

Метою навчання мов національних меншин у школі є формування й розвиток:

уміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, прилучення до культури народу – носія певної мови, ефективно застосовувати різні види мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо) у різних сферах спілкування (персональній, публічній, освітній, професійній), володіти культурою спілкування в поліетнічному середовищі;

знань з мови як важливого фактора мовного розвитку;
 етнічної самосвідомості учнів, а також патріотичних почуттів, громадянської свідомості, розуміння своєї причетності до українського народу, поваги до державної мови, до інших мов і культур, насамперед тих, що функціонують в Україні;

критичного мислення, вміння формувати власний погляд на той чи інший предмет, зіставляти його з іншими поглядами, поважати їх;

етики поведінки, естетичних відчуттів.

Завданнями навчання мов національних меншин є:

розширення, активізація словникового запасу учнів з урахуванням тих груп слів, усталених висловів, що відображають реалії життя, особливості життєвого досвіду, історії, культури народу;

формування та розвиток граматичних навичок (утворення форм слова, побудова словосполучень, речень, поєднання речень у висловлюванні), орфоепічних, графічних та орфографічних умінь і навичок, а також навичок, необхідних для вправного користування усіма видами мовленнєвої діяльності;

формування та розвиток умінь, необхідних для сприймання та побудови тексту: розрізнявати окремі елементи змісту, розуміти причинно-наслідкові зв'язки, головну думку тексту; планувати своє висловлювання, добирати мовні засоби з урахуванням комунікативного завдання, дотримуватися правил мовленнєвої поведінки, мовленнєвого етикету, що мають національну специфіку;

формування й розвиток умінь здійснювати елементарний мовний аналіз: розділяти слово на склади та на звуки, визначати наголос, порівнювати вимову й написання слова, усвідомлювати певні особливості граматичної форми слова, побудови речення (у межах, визначених програмами для відповідного типу мовного курсу);

набуття умінь порівнювати, розрізнявати мовні явища (вимову, значення, форму слова, побудову речення тощо) української та інших мов; контролювати свою мовну поведінку, запобігати змішуванню мов.

Зміст кожного мовного курсу визначається за такими основними лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Мовленнєва лінія	
<p>Аудіювання Сприймання на слух, розуміння текстів, що належать до різних жанрів, стилів, типів мовлення, ступінь складності яких відповідає віковим особливостям учнів та етапу навчання</p> <p>Говоріння Відтворення, переказ зразкових текстів; побудова діалогічних та монологічних текстів різних жанрів, стилів, типів мовлення</p>	<p>Уміти уважно слухати текст, розуміти, запам'ятовувати після одного-двох прослухувань його фактичний зміст, визначати (з опорою на допоміжні матеріали) тему та головну думку твору, розрізнявати основну та додаткову інформацію; помічати особливості будови твору, художньої форми; розрізнявати твори, що належать до різних жанрів, типів мовлення (у визначених програмою межах).</p> <p>Уміти виразно декламувати вивчені напам'ять твори, переказувати прослухані чи прочитані твори (детально, вибірково, стисло); створювати діалогічні та монологічні</p>

<p>Читання</p> <p>Формування, розвиток техніки читання вголос та мовчки, розуміння самостійно прочитаних текстів, що належать до різних родів літератури, жанрів, стилів, типів мовлення</p> <p>Ознайомлення з визначеним програмою колом дитячих творів, окремими творами письменників-класиків відповідної національної літератури; дитячими періодичними виданнями.</p> <p>Літературознавча пропедевтика.</p> <p>Письмо</p> <p>Формування графічних навичок, техніки письма, культури оформлення письмової роботи.</p> <p>Побудова текстів у писемній формі (переказ, твір)</p>	<p>тексти з урахуванням ситуації спілкування та комунікативного завдання; висловлювати та пояснювати власну думку, враховуючи інші погляди на той самий предмет; дотримуватися норм літературної мови, правил мовленнєвого етикету, визначених народною традицією, а також етики спілкування з носіями інших мов, культур; критично оцінювати власне висловлювання, вдосконалювати його</p> <p>Уміти читати вголос та мовчки за визначеними програмою нормативами; розуміти, запам'ятовувати фактичний зміст, визначати побудову твору, тему та головну думку прочитаного (за допомогою вчителя), ставлення автора до подій, персонажів твору, оцінювати художні достоїнства твору, формувати власну думку про самостійно прочитаний текст, бачити зв'язок твору з власним життєвим досвідом; уміти самостійно працювати з книгою, знаходити необхідний матеріал у бібліотеці (за допомогою дорослих користуючись каталогами, покажчиками тощо), розрізняти твори, що належать до різних, жанрів, типів мовлення, віршовані та прозові твори; знати імена найвизначніших письменників відповідної національної літератури</p> <p>Володіти технікою письма за визначеними програмою нормативами, додержуватися правил оформлення письмової роботи; письмово переказувати текст визначеного програмою типу та обсягу, самостійно будувати текст, висловлювати на письмі власну думку про певну подію, ситуацію, прочитаний твір тощо, вдосконалювати написане</p> <p>Уміти пояснити особливості усного і писемного мовлення, необхідність враховувати вимоги до нього у побудові</p>
--	--

<p>Відомості про мовлення Усне і писемне мовлення, діалог та монолог. Ситуація спілкування (умови спілкування, адресат, мета). Етика мовлення. Національні стереотипи мовленнєвої поведінки.</p> <p style="text-align: center;">Мовна лінія</p> <p>Мова як найважливіший засіб спілкування і пізнання. Рідна, державна та інші мови</p> <p>Звуки і букви Смислорозрізнавальна роль звуків мови. Звукова система мови. Складоподіл. Наголос. Правила вимови. Позначення звуків буквами. Алфавіт</p> <p>Лексика. Фразеологія Значення слова. Однозначні та багатозначні слова. Синоніми, антоніми, омоніми. Звуконаслідувальні слова. Тематичні групи слів. Найбільш уживані усталені вирази, їх значення, використання. Словники різних типів</p>	<p>власних висловлювань, дотримуватися правил етики мовлення, враховувати національні стереотипи мовленнєвої поведінки, бути толерантним у спілкуванні з носіями інших мов і культур.</p> <p>Уміти пояснити значення мови у житті людей, необхідність добре знати рідну, державну та інші мови</p> <p>Уміти ділити слово на склади, на звуки, визначати наголос у слові, розрізняти на слух, правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, дзвінки й глухі приголосні та інші групи звуків, що становлять звукову систему певної мови, дотримуватися правил вимови звуків у слові. Вміти позначати звуки слова на письмі буквами, знати алфавіт, уміти знаходити слово в алфавітних списках, словниках; бачити подібність і відмінність у звуковій та графічній системах рідної та української мови.</p> <p>Розуміти значення найуживаніших слів (у тому числі окремих значень багатозначного слова), усталених виразів, добирати до слова, усталеного виразу їх синоніми, антоніми, тлумачити їх значення (у нескладних випадках); помічати в прослуханому або прочитаному тексті слова, усталені вирази, які відрізняються особливою точністю, виразністю, образністю; правильно, доречно вживати слова різних тематичних груп, усталені вирази в усному та писемному мовленні, бачити подібність і відмінність у відтінках, обсязі значення слів рідної та української мови, вміти контролювати свою мовну поведінку в слововживанні, користуватися словниками для школярів (орфографічним, тлумачним, двомовним та іншими)</p>
---	---

<p>Будова слова. Словотвір</p> <p>Значущі частини слова, їх роль, творення слів за допомогою префіксів, суфіксів та інших частин слова. Зв'язок значення слова із значенням окремих його частин</p> <p>Частини мови</p> <p>Загальне поняття про слово як частину мови: значення, граматичні ознаки, роль у реченні. Форми слова. Роль значущих частин слова в утворенні граматичних форм. Різноманітність лексичного значення слів, що належать до тієї чи іншої частини мови</p> <p>Текст</p> <p>Тематична, смислова єдність тексту. Засоби пов'язування речень у тексті, засоби смислової конкретизації речення у тексті.</p> <p>Побудова тексту (зачин, основна частина, кінцівка). Абзац. Окремі особливості текстів, які належать до різних стилів, жанрів, типів мовлення</p>	<p>Розрізняти значущі частини слова, з'ясовувати значення слова шляхом спостереження за будовою, значенням окремих його частин; утворювати слова з даних значущих частин слова, здійснювати (у нескладних випадках) розбір слова за будовою, бачити подібне та відмінне у будові слова рідної та української мови</p> <p>Уміти розпізнавати окремі характеристики слова, що належить до тієї чи іншої частини мови, утворювати форми слова, правильно використовувати їх у побудові словосполучення, речення; уникати граматичних помилок, зокрема у тих випадках, коли в рідній та українській мові існують різні способи вираження певного граматичного значення; бачити подібність та відмінність окремих граматичних категорій у рідній та українській мовах, контролювати свою мовну поведінку в утворенні граматичних форм.</p> <p>Уміти визначати тему та підтеми прослуханого чи самостійно прочитаного тексту, знаходити в ньому зачин, основну частину, кінцівку, визначати зміст абзаців, знаходити ті засоби, за допомогою яких речення у тексті пов'язані між собою; виявляти окремі особливості тексту, які свідчать про його належність до певного стилю, жанру, типу мовлення (у нескладних випадках); будувати текст</p> <p>Розуміти логічний та емоційно-експресивний зміст речення в усному та писемному мовленні, будувати речення різних типів, будувати складне речення (за зразком); інтонаційно правильно читати речення різних типів; розпізнавати речення, різні за метою висловлювання, знаходити звертання, слова автора та пряму мову в реченнях з прямою мовою; встановлювати зв'язок між словами речення, ставити запитання до головних та другорядних членів з метою кращого розуміння змісту речення; бачити подібне і відмінне у будові речення в рідній та</p>
---	---

<p>Речення Поділ тексту на речення, речення – на слова. Речення, різні за метою висловлювання. Прості й складні речення. Зв'язок слів у реченні. Головні та другорядні члени речення. Звертання. Пряма мова. Порядок слів та інтонація як засоби смислової конкретизації речення у тексті (або інші мовні засоби, які використовуються з цією ж метою у тій чи іншій мові). Просте й складне речення</p> <p>Правопис Співвідношення написання й вимови слова. Визначене програмою коло орфографічних та пунктуаційних правил. Списки найуживаніших слів, правопис яких має бути засвоєний.</p> <p>Соціокультурна лінія Тематичні групи слів, що називають реалії життя народу, відображають національну специфіку матеріальної та духовної культури (з урахуванням особливостей життя певної етнічної групи, обумовлених контактами різних культур). Усталені вирази, прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні, казки, легенди тощо як відображення народного досвіду, особливостей національного</p>	<p>українській мовах, враховувати її специфіку у власному мовленні</p> <p>Уміти бачити особливості написання слова, зіставляти його з вимовою, знаходити ті позиції в слові, які містять правописні труднощі та потребують уточнення; безпомилково писати слова із списків для запам'ятовування та застосовувати на письмі окремі правила орфографії; вживати розділові знаки в кінці речення, при звертанні та інші, визначені програмою; списувати, перевіряти написане; писати диктанти, складені за нормативами, визначеними програмою.</p> <p>Розуміти значення визначених програмою слів, усталених виразів, які стосуються народних звичаїв, традиційних ремесел, предметів побуту; знати місцеві географічні назви, власні імена, уміти пояснити їх значення, походження (у нескладних випадках), знати певне коло слів-символів, які асоціюються з тим чи іншим народом (таких, якими для українців є, наприклад, <i>біла хата, калина, барвінок</i> тощо), вміти розказати про них, знати прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні; уміти порівнювати сюжети, персонажів казок, легенд, які є подібними у фольклорі рідного та українського народу; знати імена видатних людей, які є ключовими постатями в культурі, історії народу, вміти розказати про них; дотримуватися правил мовленнєвої поведінки, що ґрунтуються на загальнолюдських та національних цінностях</p>
---	---

<p>характеру. Розповіді про видатних людей того чи іншого народу, в тому числі тих, хто жив (живе) в Україні. Правила мовленнєвої поведінки, визначені загальнолюдськими цінностями та культурою окремого народу, правилами спілкування в поліетнічному середовищі</p>	
--	--

Мови національних меншин у школах з навчанням українською мовою

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Мовленнєва лінія	
<p>Аудіювання Сприймання на слух, розуміння нескладних текстів, що належать до різних жанрів, типів мовлення.</p> <p>Говоріння Відтворення, переказ зразкових текстів, побудова нескладних діалогічних та монологічних висловлювань</p> <p>Читання Формування, розвиток техніки читання вголос та мовчки, розуміння текстів (самостійно прочитаних або попередньо прослуханих). Ознайомлення з творами народної</p>	<p>Уміти уважно слухати текст, розуміти, запам'ятовувати після одного (або після повторного) прослухування його фактичний зміст, визначити тему та основну думку (з опорою на допоміжні матеріали), скласти свою думку про зміст, персонажів твору, помічати окремі особливості художньої форми</p> <p>Уміти інтонаційно правильно декламувати вивчені напам'ять твори, переказувати прослухані чи прочитані твори з опорою на допоміжні матеріали; підтримувати діалог, будувати зв'язні тексти (з опорою на допоміжні матеріали), дотримуватися правил мовленнєвого етикету, визначених народною традицією, а також етики спілкування з носіями інших мов і культур, вдосконалювати власне висловлювання</p> <p>Уміти читати вголос та мовчки за визначеними програмою нормативами, розуміти, запам'ятовувати фактичний зміст твору (самостійно прочитаного або попередньо прослуханого), визначати тему та основну думку (з опорою на допоміжний матеріал), скласти власну думку про зміст, персонажів твору, помічати особливості художньої форми.</p>

<p>творчості, кращими творами дитячої літератури, окремими творами письменників-класиків відповідної національної літератури. Літературознавча пропедевтика</p> <p>Письмо Формування графічних навичок, техніки письма. Побудова текстів у писемній формі (переказ, твір)</p> <p style="text-align: center;">Мовна лінія</p> <p>Мова як найважливіший засіб спілкування, пізнання. Рідна, державна та інші мови</p> <p>Звуки і букви Звуки мовлення. Групи звуків, що становлять звукову систему мови. Складоподіл. Наголос. Правила вимови. Позначення звуків буквами</p> <p>Лексика. Фразеологія Значення слова. Синоніми, антоніми. Тематичні групи слів. Найуживаніші усталені вирази, їх значення, використання. Словники різних типів.</p>	<p>Розрізняти твори, що належать до різних жанрів. Знати імена найвизначніших письменників відповідної національної літератури</p> <p>Володіти технікою письма за визначеними програмою нормативами. Письмово переказувати текст з опорою на допоміжні матеріали; висловлювати на письмі свої думки, почуття, враження</p> <p>Пояснювати необхідність добре знати рідну, державну та інші мови</p> <p>Уміти ділити слово на склади, на звуки, визначати наголос у слові, розрізняти на слух, правильно вимовляти звуки тих груп, що становлять звукову систему мови, дотримуватися правил наголошування, вимови звуків у слові; позначати звуки на письмі буквами, знати алфавіт, уміти знаходити слово за алфавітом, стежити за своєю вимовою, дотримуватися правил позначення звуків на письмі; бачити подібність і відмінність у звуковій та графічній системах української та рідної мови</p> <p>Пояснювати значення найуживаніших слів та усталених виразів, уміти добирати до них синоніми, антоніми (з опорою на допоміжні матеріали), правильно, доречно вживати у власному мовленні слова та усталені вирази з визначених програмою тематичних груп, користуватися словниками для школярів</p> <p>Уміти з'ясувати значення слова за значенням окремих його частин, утворювати слова (за зразком) з даних значущих частин слова, пояснювати їх значення; бачити подібне та відмінне у будові слова української та рідної мови</p> <p>Уміти утворювати форми слова, правильно використовувати їх для побудови словосполучення, речення,</p>
---	--

<p>Будова слова. Словотвір Значущі частини слова, творення слів за допомогою префіксів, суфіксів та ін. Зв'язок значення слова із значенням окремих його частин</p>	<p>уникати граматичних помилок (виправляти помилки), зокрема, у тих випадках, коли в рідній та українській мові існують різні способи вираження певного граматичного значення</p>
<p>Частини мови Значення, граматичні ознаки, роль у реченні. Форми слова. Роль значущих частин слова у творенні граматичних форм. Різноманітність лексичного значення слів, що належать до тієї чи іншої частини мови</p>	<p>Уміти визначати тему та підтеми прослуханого чи самостійно прочитаного тексту, знаходити в ньому зачин, основну частину, кінцівку, розпізнавати засоби, за допомогою яких речення у тексті пов'язані між собою (у нескладних випадках), будувати текст</p>
<p>Текст Тематична єдність тексту. Засоби пов'язування речень у тексті. Побудова тексту (зачин, основна частина, кінцівка)</p>	<p>Уміти розуміти зміст речення в усному та писемному мовленні, будувати речення різних типів (за зразком, з опорою на допоміжні матеріали), виразно читати їх; розпізнавати речення, різні за метою висловлювання, встановлювати зв'язок між словами речення з метою кращого розуміння змісту речення, знаходити в реченні звертання, бачити подібне й відмінне у будові речення в українській та рідній мовах, враховувати їх специфіку у власному мовленні</p>
<p>Речення Поділ тексту на речення, речення – на слова. Речення, різні за метою висловлювання. Зв'язок слів у реченні. Звертання. Просте й складне речення</p>	<p>Уміти бачити особливості написання слова, зіставляти його з вимовою, безпомилково писати слова із списків для запам'ятовування, застосовувати окремі правила правопису; списувати, писати зорово-слухові диктанти, перевіряти написане</p>
<p>Правопис</p>	<p>Розуміти значення визначених програмою слів, усталених виразів, які стосуються народних звичаїв, предметів побуту; уміти використовувати слова зазначених тематичних груп у мовленні. Знати прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні, казки (орієнтовна їх кількість визначається програмою), уміти дотримуватися правил мовленнєвого етикету, визначених народною традицією, а також етики</p>

<p>Співвідношення написання і вимови слова. Визначене програмами коло орфографічних та пунктуаційних правил. Списки найуживаніших слів, правопис яких треба засвоїти</p> <p style="text-align: center;">Соціокультурна лінія</p> <p>Тематичні групи слів, що називають реалії життя народу, відображають національну специфіку матеріальної та духовної культури (з урахуванням особливостей життя певної етнічної групи в Україні).</p> <p>Усталені вирази прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні, казки, легенди тощо як відображення народного досвіду, особливостей національного характеру. Національні особливості мовленнєвого етикету, правила спілкування в поліетнічному середовищі.</p> <p>Розповіді про видатних людей рідного народу</p>	<p>спілкування з носіями інших мов і культур.</p> <p>Знати імена визначних діячів культури, історії рідного народу</p>
--	--

Іноземні мови

Навчання іноземних мов у початковій школі має надати учням можливість: правильно вимовляти і розрізняти на слух звуки, слова, словосполучення і речення; оволодіти найбільш уживаною лексикою у межах визначеної тематики і сфер спілкування;

отримати уявлення про основні граматичні категорії мови, яка вивчається; розпізнавати відомий лексичний і граматичний матеріал під час читання та аудіювання і використовувати його в усному спілкуванні;

розуміти на слух мовлення вчителя, однокласників, основний зміст текстів з опорою на наочність та мовну здогадку;

брати участь у діалогічному спілкуванні: вести етикетний діалог та елементарний діалог-розпитування у межах ситуацій повсякденного спілкування;

коротко висловлюватися у межах тематики і сфер спілкування визначених для початкової школи, відтворювати напам'ять римовані твори дитячого фольклору;

оволодіти технікою читання вголос; читати про себе навчальні та нескладні оригінальні тексти, використовуючи прийоми ознайомлювального та вивчаючого читання;

писати слова, словосполучення, речення і тексти;

засвоїти елементарні відомості про країну, мова якої вивчається.

<p style="text-align: center;">Зміст освіти Сфери спілкування</p>	<p style="text-align: center;">Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</p>
---	--

Мовленнєва лінія

Особистісна

Тематичні блоки:

Про себе; родина; друзі; одяг; місце проживання; відпочинок і дозвілля;

Їжа; основні продукти харчування; природа і погода; тварини; свята

Публічна

Тематичні блоки:

Подорожі, враження від подорожей, короткі відомості про країну (країни), мова якої (яких) вивчається

Освітня

Тематичні блоки:

Навчання у школі, розпорядок дня, шкільні предмети, однокласники, види навчальної діяльності

Розуміння зі слуху (аудіювання)

Уміння розуміти окремі знайомі слова і прості найбільш уживані фрази в ситуаціях повсякденного спілкування, а також невеликі за обсягом повідомлення та інструкції.

Уміння розуміти повний зміст повідомлення; нескладне мовлення в межах особистісної, суспільної та освітньої сфер з метою задоволення елементарних потреб; розуміти інструкції і використовувати їх; розуміти короткі прості пояснення інструкції; розмови двох і більше людей; опис; сюжетні тексти; розповідь; повідомлення; пояснення; запрошення; оголошення

Читання

Уміння розуміти нескладні автентичні тексти, що стосуються особистісної, суспільної та освітньої сфер спілкування, а також тексти, що відображають особливості побуту, життя, культури країни, мова якої вивчається, написані нормативною мовою, відповідно до вікових особливостей та інтересів учнів.

Уміння розуміти прості короткі навчальні тексти, побудовані на вивченому мовному матеріалі

Говоріння

Монологічне мовлення

Уміння робити коротке повідомлення у межах відповідної сфери спілкування, використовуючи у разі необхідності лексичні або зображувальні опори; передавати основний зміст прочитаного, побаченого або почутого, коротко висловлюючи своє ставлення до осіб, подій, явищ тощо; описувати малюнок (серію малюнків), використовуючи для цього у разі необхідності лексичні опори

	<p>Діалогічне мовлення</p> <p>Уміння спілкуватись із співрозмовником у простих типових ситуаціях; будувати діалог, основні зразки мовленнєвого етикету, прийнятого у країні, мова якої вивчається; запрошувати нову інформацію, використовуючи для цього запитання різних типів; висловлювати радість, захоплення, подив, згоду, незгоду, сумнів у зв'язку з почутим від співрозмовника; ставити запитання співрозмовникові з метою з'ясування або уточнення певної інформації, що зустрічається у процесі спілкування, і відповідати на подібні запитання; обмінюватися репліками із співрозмовником; перезапитувати співрозмовника з метою уточнення змісту в разі незрозуміння його</p> <p>Письмо</p> <p>Уміння правильно писати слова, словосполучення, речення; короткі тексти</p>
--	--

Мовна лінія

<p>Лексичні одиниці: однослівні форми в значеннях визначених сферами спілкування; стійкі словосполучення. Гра-матичні елементи, що належать до закритих класів слів (артиклі, займенники, прикметники, сполучники, допоміжні дієслова. Число, відмінок, рід. Фонема і способи їхньої реалізації у певному контексті. Форми великих і малих літер друкованого і рукописного варіанту. Звукобуквені зв'язки, транскрипційні знаки</p>	<p>Знання достатньої кількості лексичних одиниць і уміння використовувати їх для вираження основних комунікативних потреб.</p> <p>Уміння правильно вживати граматично прості речення (фраз, вислови) для задоволення простих повсякденних потреб.</p> <p>Уміння писати лексичні одиниці та речення, що співвідносяться з визначеними сферами спілкування</p>
---	--

Соціокультурна лінія

<p>Відомості, що торкаються особливостей культури, звичаїв, традицій, свят; реалій побуту (житло, одяг, їжа)</p>	<p>Уміння обмінюватися інформацією і виражати свої погляди простими мовними засобами; встановлювати елементарний соціальний контакт (вітання і прощання; знайомство; висловлення вдячності, вибачення)</p>
--	--

Діяльнісна (стратегічна) лінія

<p>Надання і запит фактичної інформації; ідентифікація контексту та знання світу</p>	<p>Уміння встановити соціальний контакт: використати набуті знання, уміння та навички</p>
--	---

2. Освітня галузь "Мистецтво"

Освітня галузь «Мистецтво» розкриває розмаїття видів і жанрів українського та зарубіжного мистецтва. Метою освітньої галузі є розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, забезпечення умов для художньо-творчої самореалізації і духовно-естетичного самовдосконалення, формування в учнів комплексу ключових художньо-естетичних компетентностей.

Реалізація цієї мети будується на таких принципах:

- особистісно-діяльнісного підходу;
- генетичного і функціонального взаємозв'язку художньої культури суспільства і внутрішнього художнього світу особистості;
- цілісності мистецтва в його жанрово-видовій специфіці;
- наступності та послідовності змісту освітньої галузі;
- діалогової взаємодії та креативної спрямованості;
- варіативності методичного забезпечення змісту.

В основу змісту цієї освітньої галузі покладено ідею об'єднання різних видів мистецтва, інтеграції мистецьких знань, опанування якими необхідне для формування у свідомості учнів цілісної художньої картини світу. Впровадження у шкільну практику різних видів мистецтва дасть змогу розширити асоціативні уявлення учнів, збагатити їхнє суб'єктивне світосприймання і світовідчуття, виконати інтегруючу функцію в розвитку сенсорної, емоційної та інтелектуальної сфер особистості.

Змістові лінії освітньої галузі «Мистецтво» включають музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне та екранні види мистецтва. Координація між ними здійснюється через застосування міжпредметних зв'язків, об'єднання споріднених тем у цикли, створення інтегрованих курсів з урахуванням специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва, існуючої між ними взаємодії, спільних навчально-виховних цілей та завдань.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Музичне мистецтво	
Художньо-естетичне сприй-мання музичного фольклору, творів вітчизняних і зарубіжних композиторів, зокрема вокальних та інструментальних, дитячих опер. Аналіз-інтерпретація та оцінювання прослуханих творів, визначення вираженого в музиці світовідчуття. Ознайомлення із засобами виконання музики (типи людського голосу, музичні інструменти різних груп). Зв'язок музики з іншими видами мистецтва	Уміти уважно вслуховуватися в музику, висловлювати особис-тісно-ціннісне ставлення до неї, стежити за розвитком музики, інтерпретувати її зміст; мати уявлення про основні жанри музики, зокрема українського фольклору, про народні інструменти; знати про творчість найвідоміших вітчизняних та зарубіжних композиторів, роль музики в житті людини; знати і відрізнити на слух тембри голосів, найпоширеніші музичні інстру-менти
Розвиток дитячого голосу, виконання народних пісень, насамперед зразків українського і регіонального фольклору, дитячих пісень	Знати правила співу, володіти вокально-хоровими навичками; уміти проспівати емоційно виразно зразки дитячих і народних, зокрема українських пісень
Гра на музичних інструментах, зокрема українських народних (сопілка, бубон тощо) та дитячих (металофон, ксилофон,	Уміти відтворити на ударних інстру-ментах прості ритмічні звороти, ім-провізувати ритмічний супровід до

трикутник тощо). Імпровізація (вокальна, інструментальна, пластична, інтонаційно-мелодична та ритмічна), ігри з музичними та танцювальними елементами, фрагменти народних обрядів	пісень, елементи мелодій, пластичні рухи під музику
Опанування основними елементами музичної мови як специфічним засобом вираження і осмислення художньо-образної інформації, практичне засвоєння (в процесі сприймання і виконання) основних музичних понять: музичний звук, його властивості, музична інтонація, основні елементи музичної мови (мелодія, ритм, динаміка, темп, лад, тембр тощо), прийоми музичного розвитку, типи музичного вираження	Мати уявлення про специфіку музичного мистецтва, основні елементи музичної мови
Візуальне мистецтво (образотворче)	
Естетичне сприймання дійсності. Сприймання творів візуального мистецтва (українського та світового, народного та професійного) і дитячої художньої творчості. Особливості візуального мистецтва у порівнянні з іншими видами мистецтва та формами людської діяльності. Значення візуального мистецтва в житті людей	Виявляти емоційне ставлення до естетичного в оточуючому світі, творах мистецтва; мати уявлення про: особливості візуального мистецтва як форми творчої діяльності та сприйняття світу, роль та місце мистецтва у житті людей, значення роботи художника; знати найвидатніших митців образотворчого мистецтва та деякі їх твори
Аналіз - інтерпретація та оцінювання творів образотворчого мистецтва з точки зору естетичного значення, художнього смислу, емоцій та вираження настрою	Уміти на елементарному рівні аналізувати твори мистецтва, визначати виражені в них емоції, настрої, зміст, аргументовано висловлювати своє емоційно-ціннісне ставлення до них
Практична робота з пам'яті, за уявою, за зразком, робота на площині, в об'ємі, декоративно-прикладна діяльність	Уміти самостійно виконувати навчально-репродуктивні та творчі роботи в об'ємі, на площині.
Основні навчальні елементи (лінія, форма, об'єм, простір, композиція, колір), основні техніки образотворчого мистецтва	Знати та уміти застосовувати засоби виразності у творчій роботі, використовувати у практичній діяльності основні техніки образотворчого мистецтва

<p>Основні види візуального мистецтва: живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-прикладне мистецтво. Основні жанри образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж, натюрморт тощо).</p> <p>Твір мистецтва як засіб комунікації, творчого самовираження</p>	<p>Знати основні жанри візуального мистецтва, вміти розрізняти їх за характерними ознаками;</p> <p>Уміти виражати свої почуття, емоції, естетичні переживання та думки мовою візуального мистецтва</p>
Хореографічне мистецтво	
<p>Роль та місце хореографічного мистецтва у житті людей</p>	<p>Мати уявлення про хореографічне мистецтво як можливість вираження емоційного стану людини та про роль хореографії у житті людей</p>
<p>Мова хореографії: основні види танцю</p>	<p>знати основні види танцю (класичний, народний, бальний, сценічний, побутовий тощо)</p>
<p>Танець як основа хореографічної діяльності Хореографічне мистецтво в Україні, фольклорні джерела</p>	<p>Знати складові танцю; володіти елементами танцю (народно-сценічних та бальних танців); мати уявлення про український народний танець, регіональні особливості танцю</p>
<p>Хореографія як синтетичний вид мистецтва</p>	<p>Мати уявлення про особливості хореографії та її зв'язок з музикою, сценографією (костюм, декорації); розвиток артистичності, фантазії, творчої уяви</p>
Театральне мистецтво	
<p>Основні особливості театрального мистецтва та їх взаємодія з іншими видами мистецтв. Сприймання театральної вистави</p>	<p>Знати елементи образної мови театру (жест, міміка, рухи, мовлення), виражальних засобів у створенні художнього образу; мати уявлення про різні види театру (ляльковий театр, вертеп, фольклорний, музичний, драматичний)</p>
<p>Засвоєння мови театрального мистецтва</p>	<p>Мати уявлення про єдність драматичної дії, художнього слова, пантоміми, хореографії, живопису, музики</p>
<p>Формування елементарних навичок акторської гри та навичок оформлення вистави у практичній творчій діяльності</p>	<p>Відтворювати образ театрального персонажу елементами пантоміми та міміки, жестами; художньо оформлювати спектакль (добирати костюми, декорації, музичний супровід); брати</p>

	участь у колективній творчій діяльності
Висловлювання оцінного ставлення щодо театральної вистави.	Уміти емоційно сприймати образний зміст спектаклю, висловлювати свої враження в процесі сприймання театального мистецтва
Екранні види мистецтва	
Особливості кіномистецтва і мистецтва телебачення. Основні види та жанри екранного мистецтва	Висловлювати своє ставлення до переглянутого фільму, телепередачі, мати уявлення про різні види та жанри екранного мистецтва

3. Освітня галузь "Математика"

Початковий курс математики є складовою у системі неперервної математичної освіти, яка узгоджується з дошкільною освітою та курсом математики основної школи.

Вивчення математики в початковій школі забезпечує опанування учнями знань, умінь та навичок, необхідних для подальшого вивчення математики та інших предметів. Частина знань початкового курсу математики має практичну спрямованість і застосовується у повсякденному житті. Вивчення математики сприяє розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів - пам'яті, логічного і творчого мислення, уяви, математичного мовлення.

Мета і завдання вивчення математики:

уточнення, поглиблення і розвиток сенсорних умінь молодших школярів, за допомогою яких вони успішно орієнтуюватимуться у навколишньому середовищі;

формування уявлень про натуральне число і число нуль, обчислювальних навичок з натуральними числами і нулем; умінь розв'язувати задачі, що розкривають зміст арифметичних дій і відношень, залежності між величинами;

формування уявлень про геометричні фігури і тіла, початкового досвіду вимірювань та обчислень геометричних величин, вироблення необхідних графічних умінь;

формування початкових умінь доказово міркувати і пояснювати свої дії та розвиток відповідних мовленнєвих умінь, пов'язаних з використанням математичних термінів та символів;

розвиток логічного мислення.

В освітній галузі "Математика" виділено такі змістові лінії:

Властивості та відношення предметів. Лічба; Числа і дії над ними;

Числові та буквені вирази; Рівність, нерівність. Рівняння; Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла; Величини та одиниці вимірювання величин.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Властивості та відношення предметів. Лічба	
Властивості предметів	Уміти виділяти з групи предметів один чи кілька предметів, яким властиві певні ознаки (форма, розмір, розміщення), показувати і називати кожний предмет, усі предмети, один з предметів групи, вирізняти та порівнювати предмети за окремими ознаками (форма, колір, розмір, призначення), вживати відповідну термінологію
Розміщення предметів у просторі	Уміти визначати напрямки руху і переміщуватися у

і на площині	зазначених напрямках, вказувати місце знаходження об'єкта, розкласти і переміщувати предмети на площині, вживати відповідну термінологію
Порівняння кількості предметів	Знати способи порівняння кількості предметів (об'єктів) і вміти ними користуватися, вживаючи терміни "стільки само", "менше", "більше"
Лічба предметів	Знати правила лічби, вміти лічити об'єкти, по-різному розташовані на площині, в просторі, вживати кількісні та порядкові числівники
Числа і дії над ними	
Натуральні числа. Число нуль. Усна нумерація	Мати уявлення про натуральний ряд та порядок чисел у ньому; знати, що число нуль не належить до натуральних чисел; уміти називати попереднє і наступне число для будь-якого числа в межах мільйона; лічити одиницями, десятками, сотнями, тисячами; знати таблицю класів і розрядів та співвідношення між розрядними одиницями кожного класу; уміти визначати кількість одиниць кожного розряду та визначати загальну кількість одиниць певного розряду в числі
Письмова нумерація натуральних чисел	Мати уявлення про цифру і число, яке позначається нею, про помісцеве значення цифр у позначенні натурального числа в межах мільйона; уміти записувати і читати число нуль та будь-яке натуральне число в межах мільйона; порівнювати числа і записувати результати за допомогою відповідних знаків
Арифметичні дії з натуральними числами та нулем	Знати таблиці додавання і множення одноцифрових чисел та відповідні табличні випадки віднімання та ділення; уміти усно виконувати обчислення в межах ста, обчислення, що ґрунтуються на нумерації чисел; уміти письмово виконувати арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) в межах мільйона, ділити з остачею; знати назви компонентів і результатів арифметичних дій та залежності між ними, порядок виконання арифметичних дій у числових виразах, у тому числі, з дужками; уміти знаходити значення числових виразів, розв'язувати текстові задачі, що розкривають зміст арифметичних дій
Частини. Дроби	Мати уявлення про утворення частини, дробу, про чисельник і знаменник дробу та їх зміст; уміти читати і записувати дроби, порівнювати дроби з однаковими знаменниками; уміти розв'язувати задачі на знаходження частини від числа і числа за його частиною
Взаємозв'язок дій додавання і віднімання, множення і ділення	Мати уявлення про взаємозв'язок арифметичних дій; уміти використовувати їх взаємозв'язок для

	перевірки виконаних дій
Закони і властивості арифметичних дій	Мати уявлення про закони і властивості арифметичних дій., розуміти їх суть. Уміти використовувати закони та властивості при виконанні обчислень
Відношення "більше на", "менше на", "більше в", "менше в", різницеve і кратне порівняння чисел	Уміти розв'язувати задачі та виконувати завдання, що містять дані відношення
Числові та буквені вирази	
Числовий вираз і його значення	Мати уявлення про числовий вираз та його значення, уміти знаходити значення числового виразу
Буквенний вираз і його числове значення	Мати уявлення про буквенний вираз, уміти знаходити числове значення буквенного виразу за заданим числовим значенням змінних, що входить до нього
Рівність, нерівність. Рівняння	
Рівність, нерівність	Мати уявлення про рівність і нерівність, уміти читати і записувати рівності та нерівності, розрізняти правильні та неправильні числові рівності (нерівності), перетворювати неправильні числові рівності (нерівності) в правильні, порівнювати число і вираз, два вирази і результати порівняння записувати у вигляді рівності або нерівності
Рівняння з однією змінною	Мати уявлення про рівняння з однією змінною, вміти розв'язувати рівняння з однією змінною на одну - дві дії на основі взаємозв'язку між компонентами і результатами дій
Нерівність з однією змінною	Мати уявлення про нерівність з однією змінною, уміти розв'язувати прості нерівності способом добору
Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла	
Точка, лінія, відрізок, промінь, кут	Мати уявлення про геометричні фігури, уміти знаходити на малюнках (кресленнях) точки, лінії (пряма, крива і ламана (замкнені, незамкнені), відрізки, промені, кути; уміти позначати точки, прямі, відрізки, промені, кути, багатокутники буквами і читати їх
Многокутник і його елементи.	Мати уявлення про многокутник та його елементи (вершина, сторона, кут), уміти розпізнавати многокутник серед інших фігур
Трикутник і його елементи. Види трикутників.	Мати уявлення про трикутник та його елементи, уміти розпізнавати трикутники на моделях, малюнках (кресленнях), розрізняти трикутники за кутами та сторонами, будувати прямокутний трикутник
Чотирикутник і його елементи, види чотирикутників	Мати уявлення про чотирикутник та його елементи, про види чотирикутників; знати властивості прямокутника (квадрата); уміти розпізнавати чотирикутники на моделях і малюнках (кресленнях),

	будувати прямокутник (квадрат) за вказаними довжинами сторін (на папері в клітинку)
Коло і круг. Їх елементи.	Мати уявлення про коло і круг, центр, радіус та діаметр кола (круга), уміти будувати коло за допомогою циркуля
Куб, куля, циліндр, конус	Мати уявлення про геометричні тіла: куб, кулю, циліндр, конус
Величини та одиниці вимірювання величин	
Довжина. Відстань. Периметр	Мати уявлення про довжину відрізка, відстань між об'єктами, периметр багатокутника. Знати одиниці довжини (кілометр, метр, дециметр, сантиметр, міліметр) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, уміти виконувати перетворювання іменованих чисел, арифметичні дії над ними, порівнювати їх. Уміти будувати і вимірювати відрізки за допомогою лінійки, порівнювати відрізки за допомогою вимірювання, знаходити відстань між об'єктами, уміти обчислювати периметр багатокутника. Знати формулу обчислення периметра прямокутника (квадрата) за його сторонами; уміти розв'язувати задачі, що містять зазначені величини
Площа	Мати уявлення про площу; знати одиниці площі (квадратний метр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр) і співвідношення між ними, уміти скорочено їх записувати, знаходити та обчислювати площу прямокутника (квадрат) за довжиною їх сторін, розв'язувати задачі, що містять поняття площі
Час	Знати одиниці часу (година, хвилина, секунда; доба, тиждень, місяць, рік, століття) і співвідношення між ними; уміти скорочено їх записувати, вимірювати часові проміжки за допомогою годинника, використовувати співвідношення між одиницями часу під час виконання завдань, виконувати арифметичні дії з одиницями часу
Швидкість	Мати уявлення про швидкість рухомого тіла при прямолінійному русі; знати одиниці швидкості (кілометр за годину, метр за секунду тощо); уміти скорочено їх записувати, розв'язувати задачі, пов'язані з рухом
Маса	Мати уявлення про масу тіла; знати одиниці маси (грам, кілограм, центнер, тонна) і співвідношення між ними, уміти скорочено їх записувати, використовувати співвідношення між одиницями маси під час виконання арифметичних дій та порівняння
Ціна, вартість. Грошові одиниці	Мати уявлення про ціну, вартість предмета. Знати назви грошових одиниць (гривня, копійка) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, використовувати співвідношення між гривнею і копійкою під час виконання

	арифметичних дій та порівняння
Місткість	Мати уявлення про місткість; знати одиниці місткості (літр) та вміти скорочено її записувати, уміти використовувати різні мірки для порівняння місткості рідини
Залежність між величинами	Розуміти зміст залежностей між величинами; знати залежність між швидкістю, часом і відстанню, знати залежність між ціною предмета, їх кількістю і вартістю; уміти розв'язувати задачі на визначення швидкості, часу, відстані; ціни, кількості та вартості товарів

4. Освітня галузь «Технологія»

Метою освітньої галузі «Технологія» є забезпечення умов для художньо-технічної творчості учнів у процесі конструктивно-технологічної діяльності.

Зміст освітньої галузі реалізується через завдання: отримувати і оцінювати інформацію про природу, техніку, сферу обслуговування, умовні знаки довкілля, художні образи; формування уявлення про різні види дизайну: ландшафтний, промисловий, графічний, дизайн середовища і костюмів, декоративно прикладне мистецтво українського народу.

Стандартизовані вимоги освітньої галузі «Технологія» конкретизуються у змісті трудового навчання: художньої і технічної праці. Засобами художньої праці формуються конструктивно-художні уміння, а засобами технічної праці - конструктивно-технічні уміння учнів. Синтез художньої і технічної праці забезпечує художньо-технічну творчість молодших школярів.

У початковій школі доступними для учнів є:

художня і технічна ручна праця;

пропедевтична інформація про світ професій;

виховання позитивного ставлення до праці на основі традицій і звичаїв українського народу.

Зміст освітньої галузі структурований за наступними змістовими лініями: Напрями трудової діяльності, Трудове виховання і професійна інформація, Пропедевтика інформаційної культури, Творча праця.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
--------------	---

Напрями трудової діяльності

Види праці: фізична, розумова, художня. Технології і художні техніки предметно-перетворюючої діяльності. Декоративно-ужиткове мистецтво і сучасний дизайн. Матеріали, інструменти, пошукові макети і моделі	Мати уявлення про основні види, способи, засоби і предмети праці, уміти планувати послідовність трудових дій. Мати уявлення про декоративно-ужиткове мистецтво як джерело розвитку сучасного дизайну. Володіти елементарними художньо-технічними знаннями, художніми техніками обробки матеріалів, безпечними прийомами роботи з інструментами
Самообслуговування у процесі побутової	

<p>праці: санітарно-гігієнічне, економічне, надання естетичного зовнішнього вигляду.</p> <p>Самообслуговування у процесі навчання: виготовлення навчально-дидактичних матеріалів для занять з різних предметів та декоративних виробів для художнього оформлення класної кімнати і побуту.</p> <p>Суспільно корисна господарська діяльність</p>	<p>Систематично брати участь у побутовій праці та господарській діяльності, уміти передбачати (прогнозувати) суспільно-корисну результативність праці, використовувати знання з інших предметів для виготовлення навчально-дидактичних матеріалів</p>
---	---

Трудове виховання і професійна інформація

<p>Трудові традиції і звичаї українського народу як засоби трудового виховання. Виховання наполегливості, самоповаги, почуття власної гідності на основі результатів праці</p> <p>Закріплення Правил дорожнього руху, вимог для пішоходів з опорою на власні вироби. Активні та інтерактивні способи взаємодії учителя й учнів у процесі праці</p> <p>Пропедевтична інформація про світ професій: екскурсії у світ професій, шкільні зустрічі з фахівцями професійних напрямів. Рання професійна діагностика</p>	<p>Виявляти позитивне ставлення до трудових традицій і звичаїв українців, інших національних меншин. Виявляти активність у суспільно корисних видах трудової діяльності</p> <p>Уміти досягати очікуваних кінцевих результатів праці, неухильно дотримуватися безпечних прийомів роботи з інструментами. Уміти працювати в колективі та індивідуально</p> <p>Мати уявлення про світ професій: Людина і природа, людина та інші люди, людина і художнє довкілля, людина і техніка, людина і знаки; про зовнішні атрибути, предмети і засоби праці, мету і умови праці, кваліфікаційні якості працівників з різних професійних напрямів.</p> <p>Брати активну участь в екскурсіях у світ професій, шкільних зустрічах з представниками професійних напрямів, у виявленні природних нахилів до напрямів професійної діяльності</p>
--	--

Пропедевтика інформаційної культури

<p>Інтеграція трудового навчання: технічної і художньої праці з іншими предметами, використання нових інформаційних технологій.</p> <p>Технічна і художня праця як основа цілісного змісту початкової освіти</p>	<p>Володіти конструктивно-художніми, конструктивно-технічними вміннями з різних навчальних дисциплін. Уміти поєднувати словесну, графічну і предметно виражену інформацію у цілісні образи - художні або технічні, елементи інформатики за наявності відповідних умов</p>
--	---

Творча праця

<p>Види творчості: наукова, художня, технічна. Архітектонічна творчість:</p>	<p>Мати уявлення про основні види творчості. Уміти розробляти дитячі</p>
--	--

архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн	художньо-технічні проекти і реалізувати їх у композиціях, макетах, моделях з різних пластичних матеріалів
Формулювання творчого задуму засобами усного і писемного мовлення. Варіанти графічного втілення навчальної проектної ідеї. Вибір художніх технік для втілення навчального проекту у пошукових макетах або моделях	Уміти поєднувати мовленнєво-розрахункові, техніко-графічні і предметно-маніпуляційні дії у процесі технічної творчості, а мовленнєво-художні, художньо-графічні і предметно-пластичні дії - у процесі художньої творчості. Уміти конструювати технічні моделі, виконувати репродуктивні (за зразком, малюнком, кресленням, ескізом, схемою, словесним описом) і творчі завдання (за власним задумом)

5. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ “ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА”

Головною метою освітньої галузі “Здоров'я і фізична культура” є розвиток фізичних, соціальних, психічних, духовних якостей особистості; формування життєзберігаючої та фізичної культури; підготовка учнів до повноцінного життя у постійно змінюваному навколишньому середовищі.

Зміст освітньої галузі “Здоров'я і фізична культура” спрямований на формування в учнів знань, життєвих навичок, що сприяють здоровому способу життя та практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами й проведення активного відпочинку; розширення рухового досвіду, функціональних можливостей систем організму шляхом цілеспрямованого розвитку основних фізичних якостей і природних здібностей; вдосконалення навичок базових рухових дій та використання їх в повсякденній та ігровій діяльності; формування потреби в рухових діях для забезпечення біологічно необхідного обсягу рухової активності як одного з головних чинників здорового способу життя; виховання потреби в здоров'ї як важливої життєвої цінності.

У початковій школі зміст освітньої галузі “Здоров'я і фізична культура” включає такі змістові лінії: здоров'я людини, фізична складова здоров'я, соціальна складова здоров'я, психічна і духовна складові здоров'я.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Здоров'я людини	
Вікові зміни в організмі дитини. Здоров'я та його складові: фізична, соціальна, психічна, духовна. Показники здоров'я. Значення здоров'я для людини. Чинники, які впливають на здоров'я. Здоровий спосіб життя – провідна умова збереження і зміцнення здоров'я. Гуманне ставлення до людей, які мають проблеми зі здоров'ям	Мати уявлення про: здоров'я як єдине ціле, його складові; взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням; значення здоров'я для життя людини; здоровий спосіб життя, взаємозв'язок між його складовими. Знати про: складові здоров'я (фізичну, соціальну, психічну, духовну); вплив основних природних і соціальних чинників, фізичної активності на здоров'я. Уміти: виконувати поради щодо здорового способу життя; розпізнавати ознаки

	<p>нездоров'я людини, надавати хворому посильну допомогу; надавати першу само- і взаємодопомогу при незначних травмах та само оцінювати своє здоров'я; виконувати правила зміцнення і збереження здоров'я; комплекс вправ ранкової гімнастики, організувати фізкультпаузи під час виконання домашніх завдань</p>
Фізична складова здоров'я	
<p>Значення фізичної культури у житті сучасної людини. Вплив фізичних вправ, загартовуючих процедур, особистої гігієни, режиму дня, режиму харчування, праці та відпочинку на збереження та зміцнення здоров'я.. Вплив шкідливих звичок на здоров'я. Загальні відомості про будову тіла людини і його положення у просторі (стійки, сіди, упори, виси). Постава, засоби її формування та корекції. Плоскостопість, засоби запобігання плоскостопості. Основи самоконтролю. Термінологія: назви фізичних вправ, вихідних положень. Організуючі стройові команди, прийоми та їх виконання. Основні засоби пересування людини. Відмінність фізичних вправ від побутових рухів людини. Життєво важливі рухові навички та вміння (ходьба, біг, стрибки, метання, лазіння та перелізання, пересування на лижах та ковзанах, плавання). Фізичні здібності: кондиційні (силові, швидко-силові, витривалості та гнучкості) і координаційні (швидкість та узгодженість рухових дій, здатність до довольного розслаблення м'язів, вестибулярна стійкість) та їх зв'язок з фізичним розвитком</p> <p>Правила безпечної поведінки та профілактики травматизму під час занять фізичними вправами</p>	<p>Мати уявлення про зв'язок занять фізичними вправами із збереженням та зміцненням здоров'я; фізичні якості; різновиди фізичних вправ: загальнорозвивальні, підвідні, змагальні; фізичні навантаження та засоби їх дозування; здоров'я та чинники його формування; будову тіла людини (загальні відомості). Знати про: основні засоби пересування людини; режим дня; особисту гігієну; правила проведення процедур загартування; поставу та засоби її формування та корекції; плоскостопість та засоби її запобігання; правила складання комплексів ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурних пауз і хвилинок; термінології (назви фізичних вправ, вихідних положень, стройових команд); причини виникнення травм під час занять фізичними вправами та профілактику травматизму; правил рухливих, народних та спортивних ігор (спрощені). Уміти: Співвідносити результати особистого виконання рухових дій з еталоном (малюнком, фото, відеозапис тощо); Приймати положення тіла у просторі (стійки, сіди, упори, виси); виконувати стройові команди; комплекси вправ, спрямованих на формування правильної постави, профілактику плоскостопості, комплекси ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурних пауз та хвилинок; виконувати процедури загартування; вести спостереження за частотою серцевих скорочень під час занять фізичними вправами; виконувати тестові вправи для визначення рівня розвитку кондиційних (силові, швидко-силові, витривалості та гнучкості) здібностей Уміти виконувати різноманітні засоби пересування ходьбою, бігом, стрибками, пересування по підвищеній опорі з обмеженою площею; метання малого м'яча на дальність та</p>

	<p>в ціль; вправи в передачах, кидках та веденні м'яча, ударів по м'ячу; вправи у висах та упорах на гімнастичних приладах; акробатичні вправи (простіші); ігрові дії у футболі, баскетболі, гандболі тощо; грати у рухливі та народні ігри, спортивні ігри (футбол, баскетбол, гандбол тощо) за спрощеними правилами, використовуючи їх під час активного відпочинку;</p> <p>оволодіти основами життєважливої навички - плавання;</p> <p>уміти пересуватись на лижах та ковзанах;</p> <p>уміти реалізувати координаційні (швидкість перешикування і узгодженість рухових дій, здатність до довільного розслаблення м'язів, вестибулярна стійкість) здібності;</p> <p>уміти готувати і упаковувати особисте спорядження під час туристських походів;</p> <p>дотримуватись правил безпечної поведінки під час занять фізичними вправами; засад здорового способу життя</p>
--	---

Соціальна складова здоров'я

<p>Індивідуальність людини.</p> <p>Сім'я як чинник збереження і зміцнення здоров'я. Традиції збереження здоров'я у сім'ї.</p> <p>Стосунки між людьми.</p> <p>Корисні і шкідливі звички.</p> <p>Безпечна поведінка у навколишньому середовищі. Безпека пішоходів, пасажирів.</p> <p>Права дитини на здоров'я в сім'ї та суспільстві. ВІЛ/СНІД. Шляхи зараження ВІЛ.</p> <p>Охорона здоров'я дитини в медичних закладах</p>	<p>Мати уявлення про: соціальну складову здоров'я; схожість та відмінність дівчаток і хлопчиків, толерантні та дружні стосунки між ними; народні традиції здорового способу життя: права дитини (за Конвенцією про права дитини); ВІЛ/СНІД; шкідливість алкоголю, нікотину, наркотиків для здоров'я; природні, соціальні, техногенні небезпеки.</p> <p>Знати про: функції сім'ї щодо збереження і зміцнення здоров'я; правила спілкування між людьми: правила поведінки під час конфліктної ситуації; основні ознаки природних, соціальних, техногенних небезпек; Правила дорожнього руху для пішоходів та пасажирів; безпечної поведінки у навколишньому середовищі; медичні заклади свого населеного пункту.</p> <p>Уміти: керувати собою і розв'язувати життєві конфлікти, контактувати з людьми в соціумі, протистояти негативному впливу оточення; встановлювати (за певними ознаками) схожість і відмінність людей, визначати вплив сім'ї на здоров'я; оцінювати власні вчинки щодо інших; поважати думку інших; виконувати правила спілкування та ввічливої поведінки в різних ситуаціях, дотримуватися безпечної поведінки щодо ВІЛ/СНІДу та інших небезпечних хвороб для здоров'я; розпізнавати небезпечні ситуації та повідомляти про них служби захисту</p>
---	--

<p style="text-align: center;">Психічна та духовна складові здоров'я</p> <p>Роль емоцій у формуванні здоров'я . Правила між особистісного спілкування. Корисні і шкідливі звички, їх вплив на здоров'я. Характер, поведінка, увага, пам'ять, творчість і здоров'я. Особа і особистість. Розвиток особистості. Народні традиції здорового способу життя.</p>	<p>населення; безпечно поводитися в навколишньому середовищі, передбачати негативні наслідки порушення правил безпечного поведження; додержуватися Правил дорожнього руху, правил безпечної поведінки в різних видах діяльності</p> <p>Мати уявлення про: психічну і духовну складові здоров'я; емоції, настрої, почуття; характер, його становлення; особистість, становлення особистості; вплив позитивних і негативних емоцій на здоров'я; народні традиції здорового способу життя.</p> <p>Знати про: вплив емоцій, настроїв, почуттів на здоров'я; риси характеру, його вплив на власне здоров'я й здоров'я інших; правила спілкування; індивідуальні риси особистості.</p> <p>Уміти: аналізувати власний емоційний стан та емоційних стан інших, розпізнавати основні емоції у себе, в інших людей, словесно їх пояснювати, контролювати власні емоції, розуміти й оцінювати власні почуття, сприймати й розуміти почуття інших; оцінювати своє ставлення до самого себе та інших, до навчання, фізичної праці, фізкультури як умов, що сприяють збереженню життя і зміцненню здоров'я</p>
--	--

6. Освітня галузь "Людина і світ"

Метою освітньої галузі "Людина і світ" є формування ціннісних орієнтацій у різноманітних галузях життя, культурній спадщині України, регіону, сім'ї шляхом оволодіння знаннями про природу, суспільство, що відображають основні властивості та закономірності реального світу, місце в ньому людини; засвоєння соціальних норм, загальнолюдських, загальнокультурних і національних цінностей, народних традицій українського суспільства.

Ця мета досягається шляхом реалізації таких завдань:

формування на доступному учням рівні системи знань (емпіричні факти, уявлення, елементарні поняття), яка опосередковано відображає закони і закономірності природи і суспільства та місце в ній людини;

розвиток розумових здібностей учнів, їхньої емоційної сфери, пізнавальної активності та самостійності, здатності до творчості, самовираження і спілкування в спільній діяльності;

вихованні гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної екологічно мислити, бережливо ставитися до природи, до людей, до самого себе.

Змістовими лініями освітньої галузі: Людина як особистість, Людина серед людей, Людина, природа і суспільство, Культура, Об'єкти природи, Планета Земля, Україна, Рідний край.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Людина як особистість	
<p>Людина як складноорганізована, моральна і самоцінна істота. Неповторність кожної людини</p>	<p>Усвідомлювати людину як частину природи і суспільства; знати її відмінності від інших живих істот; усвідомлювати неповторність і самоцінність кожної людини; розглядати людське життя як найвищу цінність; вважати неприпустимим заподіяння будь-якої шкоди собі та іншим; розуміти цінність таких особистісних якостей як чесність, правдивість, доброта, милосердя, працьовитість, наполегливість, відповідальність; прагнути до вироблення цих властивостей</p>
Людина серед людей	
<p>Взаємодія людей у родині, колективі, суспільстві. Моральні цінності українського народу</p>	<p>Мати уявлення про правила співжиття й взаємодію людей у родині, в колективі, у суспільстві, узгодження власних потреб з потребами інших людей для уникнення конфліктів; мати уявлення про загальновизнані права людини та рівноправність, взаємні обов'язки батьків і дітей; про основні правопорушення, поширені серед дітей, юридичну відповідальність за них; усвідомлювати відповідальність за свої вчинки; знати і дотримуватися моральних вимог до товаришування і дружби; розуміти цінність таких рис як скромність, вірність, обов'язковість, виховувати їх у себе, прагнути до взаємодії з іншими людьми</p>
Людина, природа, суспільство	
<p>Поетапне усвідомлення доквілля і себе у ньому</p>	<p>Знати свій родовід, історію і традиції своєї школи; дотримуватися правил поведінки учня; з повагою ставитися до вчителів та інших працівників школи; відповідально ставитися до навчання і доручень учителів; знати національну символіку і державні символи; основні права та обов'язки громадянина; мати уявлення про Конституцію України, державний устрій, головні історичні події, традиції і звичаї українського народу, етнічний і демографічний склад населення; відчувати гордість за свою Батьківщину; розуміти її місце серед інших країн світу; бережливо і шанобливо ставитися до всього живого в доквіллі, до результатів людської праці</p>
Культура	
<p>Елементи культурно-історичного середовища (пам'ятки писемності, національні герої, визначні діячі культури, пам'ятки архітектури і</p>	<p>Мати уявлення про основні пам'ятки, заклади і визначних діячів культури України, рідного краю; розуміти і цінувати кращі зразки народної культури; брати посильну участь у</p>

народного мистецтва тощо)	культуротворчій і культуроохоронній діяльності краю
Об'єкти природи	
Природа. Жива і нежива природа. Тіла, речовини, частинки.	Мати уявлення про природу, про неживу і живу природу, елементарні уявлення про тіло, речовину; спостерігати за змінами, що відбуваються з тілами і речовинами; визначати їх властивості з допомогою дослідів, знати про три стани речовин: твердий, рідкий, газоподібний, перехід одного стану в інший залежно від температури; розрізняти твердий, рідкий та газоподібний стан речовин, які використовуються у повсякденному житті
Сонце — головне джерело енергії на Землі	Мати уявлення про значення сонячного світла і тепла в природі, особливості нагрівання поверхні Землі сонячними променями; вміти вимірювати температуру повітря і води; встановлювати залежність температури повітря від висоти сонця на небосхилі; мати уявлення про теплові процеси (нагрівання тіл, випаровування і кипіння води), про енергоносії (сонячне випромінювання, вітер, кам'яне вугілля, нафта, природний газ, рухома вода); знати способи і вміти зберігати тепло і електроенергію у побуті
Повітря, вода, гірські породи, ґрунт	Мати уявлення про повітря, воду, ґрунт і гірські породи, про способи видобування та використання корисних копалин; знати про значення й охорону повітря, води, гірських порід, ґрунту; уміти досліджувати деякі їх властивості
Організм – одиниця живої природи. Індивідуальний розвиток живих організмів. Різноманітність живих організмів	Мати уявлення про зовнішню будову живих організмів, про їх основні ознаки (живлення, дихання, ріст, розвиток, розмноження, рух, старіння, відмирання); уміти спостерігати за живими організмами, їх поведінкою, процесами життєдіяльності, планувати і виконувати найпростіші досліди для виявлення росту, розвитку і поведінки живих організмів; уміти відрізнити живі організми від предметів неживої природи мати уявлення про особливості розвитку рослин, тварин, людини, залежність їх розвитку від дії зовнішнього середовища і про деякі ознаки пристосування до умов життя; мати уявлення про різноманітність живих організмів (віруси; бактерії; гриби; рослини, тварини, людина); уміти розрізняти серед рослин дерева, кущі, трав'янисті рослини, дикорослі і культурні рослини, серед тварин -

	комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, звірі, дикі і свійські тварини; про значення живих організмів у природі; знати основні органи і системи органів людини, їх значення; мати уявлення про організм людини як єдине ціле
Взаємозв'язки в природі	Знати про сезонні зміни в природі, про взаємодію людини і природи, цінність природи для життя людини (практична, моральна, пізнавальна, валеологічна, естетична), залежність життя людей від стану навколишнього середовища; уміти встановлювати найпростіші зв'язки: в неживій і живій природі, між об'єктами неживої і живої природи; дотримуватися правил поведінки в природі
Методи пізнання об'єктів природи: спостереження, практична робота, дослід	Уміти вести спостереження за об'єктами природи, виконувати досліди, практичні роботи; знати призначення деяких приладів (гномон, бінокль, компас, підзорна труба, термометр, флюгер), уміти користуватися ними
Планета Земля	
Земля – планета Сонячної системи. Зображення земної поверхні на плані та карті. Різноманітність природи на Землі	Мати уявлення про Сонячну систему, форму Землі, глобус - модель Землі, обертання Землі навколо осі і рух Землі навколо Сонця; мати уявлення про план, масштаб, карту, компас; уміти орієнтуватися на місцевості за Сонцем, компасом і місцевими ознаками мати уявлення про материки й океани Землі, особливості природи материків та океанів
Населення Землі	Мати елементарне уявлення про раси людей на Землі
Охорона і збереження Землі — завдання людства	Мати уявлення про екологічні проблеми Землі (забруднення морів, океанів, знищення чисельності та різноманітності видів рослин, тварин, забруднення земної поверхні побутовим сміттям, промисловими відходами, транспортом тощо), про міжнародну Червону книгу
Україна	
Розташування України	Уміти показувати кордони України, її розташування на фізичних картах світу, півкуль та Європи і на глобусі
Різноманітність природи України	Мати уявлення про основні форми земної поверхні, природні і штучні водойми та корисні копалини України; знати назви морів, найбільших річок та озер, уміти показувати їх

	на фізичній карті України; мати уявлення про розташування природних зон на території України, особливості їх природних умов, рослинного і тваринного світу та взаємозв'язки між ними; знати деякі ознаки пристосування рослин і тварин до умов зовнішнього середовища в природних зонах; уміти користуватися географічними картами
Населення України	Мати уявлення про населення України, її територіальний поділ (на області), сільське і міське населення, залежність розташування міст і сіл від природних умов; уміти пояснювати причини, що впливають на зайнятість населення кожної природної зони України
Охорона і збереження природи України	Мати уявлення про природоохоронну діяльність в Україні, Червону книгу України; знати найбільші державні заповідники України
Рідний край	
Розташування рідного краю на карті України	Уміти показувати розташування свого краю на фізичній карті України
Різноманітність природи рідного краю	Уміти розпізнавати форми земної поверхні; знати водойми, корисні копалини, ґрунти та особливості погоди своєї місцевості; мати уявлення про деякі природні угруповання живих організмів (ліс, лука, озеро, болото) і сільськогосподарські угіддя (сад, город, поле) та елементарні зв'язки між їх компонентами; уміти спостерігати за сезонними змінами в природі, передбачати погоду на основі атмосферних явищ та за народними прикметами, дотримуватися народних традицій у взаємовідносинах людини з природою
Господарська діяльність населення рідного краю	Мати уявлення про галузі сільського господарства і промисловості рідного краю; спостерігати за господарською діяльністю людей у своїй місцевості, здійснювати посильну побутову та господарську діяльність
Охорона і збереження природи рідного краю	Мати уявлення про природоохоронну діяльність у своїй місцевості (охорону повітря, води, ґрунтів, корисних копалин, рослин і тварин); знати кілька рослин і тварин свого краю, занесених до Червоної книги України; шанобливо ставитися до природних багатств; виконувати правила поведінки в природі; брати посильну участь в природоохоронній діяльності